

RESCRIERI FEMININE ALE *ODISEEI* (3) MARILLÙ OLIVA, *ODISEEA POVESTITĂ DE PENELOPA, CIRCE, CALYPSO ȘI CELELALTE*

Alexandra CIOCÂRLIE

Institutul de Istorie și Teorie literară „G. Călinescu”, București
G. Călinescu Institute of Literary History and Theory
E-mail: aciocarlie@gmail.com

FEMININE REWRITINGS OF THE *ODYSSEY* (3):
MARILÙ OLIVA, *THE ODYSSEY TOLD BY PENELOPE, CIRCE, CALYPSO AND THE OTHERS*

Abstract: *Odyssey* is retold in prose by Marilù Oliva. In this text, by using the 1st person, the authoress successively gives voice to the feminine characters from the epics. Without significant omissions, the Homeric narrative content is preserved, sometimes in a condensed form. The original frame is scrupulously preserved altogether with the specific rhetorical elements such as the Homeric epithets. The voices that can be heard in this novel are those of the deities and the women which were drawn in the adventures of Odysseus. One can hear the voice of Calypso, Athena, Nausicaa, Circe, the Mermaids, Eurycleia and Penelope. Each of them represents different hypostases of femininity, from the obedience of the maid to the emancipation of the witch. In the novel, the multiplication of the points of view triggers the individualisation of the feminine characters which is almost absent at Homer. The ideological approach is evident in the novel and has the function to make more prominent the feminine characters and their feminist beliefs. Furthermore, the novel highlights the idea that the great force of *Odyssey* resides in its capacity of reflecting itself in the present.

Keywords: epic poem, modern novel, rewriting, feminine perspective

Citation suggestion: Ciocârlie, Alexandra. „Rescrieri feminine ale *Odiseei* (3) Marillù Oliva, *Odiseea povestită de Penelopa, Circe, Calypso și celelalte*”. *Transilvania*, no. 8 (2023): 39-43.
<https://doi.org/10.51391/trva.2023.08.06>

După cum precizează în notele finale care însoțesc volumul *Odiseea povestită de Penelopa, Circe, Calypso și celelalte*, Marilù Oliva își propune să ofere o rescriere în proză a textului epopeii care „să dea glas” pe rând, într-o relatare la persoana I, „diferitelor și puternicelor femei întâlnite aici” cu un rol „revoluționar, comparativ cu *Iliada*”. Fără omisiuni semnificative, doar cu eliminarea unor redundanțe, materialul faptic rămâne cel homeric, uneori în formă concentrată ca în cazul conclavului divin din cântul I descris succint în lucrarea modernă. Dintre modificările de structură narativă, frapează aducerea lui Odiseu în prim-plan încă de la început, din alocuțiunea lui Calypso, și reflectarea ulterioară a aventurilor lui

Telemah - obiectul primelor patru cânturi din epopee - într-un intermezzo din roman atribuit Atenei. Cadrul material este respectat scrupulos, îmbrăcămintea, mâncărurile, armele, instrumentele muzicale ori ambarcațiunile corespund celor din poemul grec. Sunt păstrate, de asemenea, și figuri de stil definitorii ca amplele epitețe homerice. Unele artificii narative fac mai pregnantă abordarea evenimentelor din perspectivă feminină, de pildă înlăturarea secvenței în care somnul se pogoară asupra Penelopei din dispoziția Atenei îi dă posibilitatea reginei să urmărească nemijlocit masacrarea pretendenților, episod surprins în desfășurare alertă, nu evocat de Eurycleia, ca în *Odiseea*.

Pentru a păstra verosimilitatea expunerii, anumite intervenții divine sunt doar presupuse de muritori, cum ar fi cele care determină schimbarea aspectului eroului, întinerit sau îmbătrânit în funcție de necesități, ori amânarea răsăritului spre a prelungi noaptea de dragoste dintre soți. Pe de altă parte, istorisirea personalizată implică în câteva cazuri sacrificarea unor scene sugestive din epopee, ca dezvăluirea eroului în fața lui Telemah la care Eurycleia, prezentatoarea capitolului, nu asistă în coliba lui Eumeu. Vocile narrative care se schimbă de la o secțiune la alta aparțin divinităților și muritoarelor antrenate în aventurile lui Odiseu, de la iubitele sale trecătoare la soția și doica rămase fidele, de la protectoarea sa cerească la adversarele ieșite în cale de-a lungul periplului său maritim. În ordine, iau cuvântul Calypso, Atena cu trei discursuri, Nausicaa, Circe, Sirenele, Eurycleia și Penelopa ilustrând fiecare ipostaze ale feminității de la supunerea slujnicei la emanciparea vrăjitoarei.

Multiplicarea punctelor de vedere permite o individualizare a figurilor feminine neglijată în bună măsură de autorul antic. În splendoarea tinereții eterne, Calypso cade pradă unei iubiri neîmpărtășite. După ce inițial l-a considerat pe Odiseu doar ca pe un „divertisment” și o „companie plăcută”, nimfa constată că naufragiatul ajuns pe insula ei „începe să devină o prezență de neîmlocuit”. Fără a se mai sătura de el, îl urmărește pretutindeni „ca o cățea credincioasă, după ce stăpânul a alungat-o”. Cu toate că i-a oferit bunul cel mai de preț, nemurirea, oaspetele ei „stăpânit – la fel ca toți muritorii – de nevoia de-a înfrunta viața de zi cu zi, a preferat să continue să viseze la drumul înapoi spre casă”. Cea „pustiită” de pasiune caută o „atenție” pe care își dă seama că n-o va obține, astfel că oscilează între indispoziție („cât de agasante sunt lacrimile pe care le varsă în mare”) și nevoia de a-l îmbrățișa pe cel drag. Când își folosește „farmecele pentru a-l ademini”, el „cedează ca și cum ar fi îndrăgostit nebunește” însă o face doar pentru scurtă vreme înainte de a se lăsa din nou în voia nostalgiei. Silită să dea curs poruncii transmise de Hermes de a-i îngădui lui Odiseu să se îndrepte spre Itaca, Calypso se leagănă o clipă în iluzia că el i-ar rămâne alături („...încă nutresc, prostituța de mine, slaba speranță de a-l avea doar pentru mine”) pentru a accepta în cele din urmă că „tristetea din ochii” ei „înlăcrimați de abandon nu-l impresionează” pe cel grăbit să se întoarcă acasă. La prima ei dragoste, Nausicaa e o tânără inocentă, subjugată de un om matur prea puțin dispus să răspundă sentimentelor ei năvalnice. Cu o imagine neclară despre iubire și măritiş, prințesa își exprimă preocuparea obsesivă: „Îl voi întâlni oare într-o zi pe bărbatul care s-a născut pentru mine?” Cuprinsă parcă de vrajă încă de când l-a zărit pe țărmul mării, ea nu-și mai ia ochii de la Odiseu lângă care ar vrea să se așeze dacă nu ar împiedica-o „demnitătea” sa regală. Adolescența își dezgolește umărul spre a-l seduce, însă nu citește

„dorință” ci „doar recunoștință” în privirea celui care îi trece prin preajmă. Năucită de bătăile inimii care dau să-i „spargă pieptul”, sesizează totuși distanța dintre experiența lui de viață și ingenuitatea ei: „...oare se va uita el vreodată la o fetișcană cu ochii plini de dragoste?” În timp ce Odiseu își evocă peripețiile, ea se cufundă „în implacabilul lac al iubirii” și își închipuie „cât de minunat ar fi” să-l strângă în brațe în fiecare noapte, nu fără a percepe indiferența celui interesat doar de propria istorisire: „...nici nu mă vede, eu sunt doar o copilă, iar el își dorește prea mult să-și povestească aventura”. Juna „mofturoasă” față de feaci ar „da orice” să devină soția acestui „erou frumos ca un zeu, matur, înțelept, inteligent ca nimeni altul”, ivit ca „unul dintre acei bărbați pe care îi întâlnești doar o dată în viață”. Captivată de „vorbele lui meșteșugite”, îl contemplă „pierdută în visare” și își imaginează cum ar arăta împreună pe tron, înconjurați de copii jucăuși, reverie brusc întreruptă: „Apoi realitatea mă ia de braț și mă scutură, muștrându-mă în șoaptă că sunt o toantă: el are o soție care încă îl așteaptă”. Concluzia este amară pentru tânăra pătrunsă de fiorii celei dintâi iubiri: „Am o certitudine care îmi strânge inima: el va pleca, simt asta, iar eu voi păstra închis în suflet singurul meu vis de dragoste”. Puternică și independentă, Circe încearcă să-l domine pe Odiseu ca pe toți ceilalți bărbații sosiți pe țărmurile sale. Când înțelege că nu se poate impune asupra iscusitului navigator care o „scrutează, jignit de trucurile” ei, încheie un pact de neagresiune cu acesta: „Rostesc un jurământ solemn, zâmbindu-i minții sale circumspecte și fabuloase”. Admirându-l „ca o panteră care a renunțat la capriciul de a-l devora”, Circe recunoaște că Odiseu este „un războinic foarte atrăgător”. La primul lui semn că ar dori să revină în Itaca, îl concediază cu un gest voluntar și se declară deranjată de prezența străinilor cărora le disprețuiește lacrimile: „Du-te [...] abia așteptam s-aud una ca asta. Începusem să mă satur de ei”. Estimarea ei finală cu privire la relația recent încheiată îmbină lehamitea cu regretul: „...decât cu un asemenea bărbat, mai bine lipsă – și totuși, îmi pare rău: nu-l voi mai revedea niciodată”. Doica Eurycleia își declină din prima clipă condiția umilă: „Sunt o sclavă, doar o sclavă [...] suntem ultimele din coadă și avem dreptul la supunere sau la violență”. Nici măcar copilul crescut la sân nu-i poartă afecțiune ci o desconsideră: „Telemah mă ignoră. Eu nu exist decât atunci când vrea să-mi ceară ceva”. Din această poziție ingrată, se vede nevoită să urmărească de pe margine existența celor din jur fiind mereu gata să se dedice îndeletnicirii preferate, „trasul cu urechea”: „Neputând să-mi trăiesc viața în libertate, încerc să trăiesc emoții intense prin poveștile altora”. Slujnica observă prompt sosirea clandestină a lui Odiseu în Itaca, sub deghizare de cerșetor, dar nu poate descifra corect semnele surprinse astfel că exclamă mereu: „Câte lucruri ciudate se petrec!” Când simte apropierea dintre Telemah și individul zdrențaros, bătrâna susține: „E

ceva între ei, nu reușesc să înțeleg ce. Ca și cum ar fi încheiat un pact secret”; când remarcă atracția dintre Penelopa și ciudatul musafir, ea admite: „Habar n-am ce-și spun în acel limbaj necunoscut mie, dar știu că-și spun ceva profund”. Alteori, îndelungata deprindere cu membrii familiei o ajută să le anticipeze gesturile și să deslușească situații complicate: „...o cunosc pe Penelopa și știu când își folosește ingeniozitatea. Acum, de exemplu, e decisă să-l pună la încercare pe străin”. Descoperirea cicatricei lui Odiseu luminează, într-un amestec de apropiere și detașare, emoția servitoarei credincioase și asprimea stăpânului dornic doar să se asigure că nu va fi deconspirat prematur: „...ne privim în ochi. Ai mei, tulburați și înroșiți de lacrimi, sunt șovăielnici. Ai lui rămân implacabili. [...] El ar trebui să mă cunoască, ar trebui să știe că loialitatea mea e solidă ca o stâncă.” Asaltată de pretendenți lacomi și obraznici, fără a se putea baza pe fiul imatur, Penelopa se arată „răbdătoare”, diplomată și prudentă. Ea manevrează „abil” prin amânări și false promisiuni și păstrează de una singură buna rânduiala a casei și a țării rămase fără cârmuitor. La revenirea pe ascuns a soțului după o absență de douăzeci de ani, are intuiția familiarității în pofida aparențelor: „Percep o asemănare cu Odiseu, dar e foarte, foarte vagă. Ceva ce probabil au în comun toți marinarii”. Pentru o persoană mereu rezervată, straniul impuls afectiv e covârșitor deși greu explicabil: „Eu, care știu atât de bine să păstrez distanța, acum aș vrea să-mi arunc brațele în jurul gâtului său și să-mi las bucuria să explodeze. Prezența lui îmi oferă siguranță, dar mă limitez să-i vorbesc ca și cum în fața mea s-ar afla un frate”. Cu senzația tot mai pregnantă a complicității dintre băiatul ei și calicul cu trăsături bineștiute, soția îi proclamă acestuia identitatea: „...înteleg ceea ce în adâncul sufletului deja presimțeam – voga asemănare nu m-a înșelat: nu este un străin, este cel pe care îl așteptam”. După uciderea peștorilor, Penelopa capătă înștiințarea formală a revenirii lui Odiseu primită parcă fără entuziasm. De fapt, ea îl supune unei probe depășite ușor de cel care îi înțelege bine jocul, nevoia de a amâna o clipă regăsirea spre a se lăsa curtată. Cu o gândire asemănătoare, cu o nevoie comună de a apela la mijloacele spiritului, cei doi se bucură apoi unul de altul în deplină armonie. Ultimele cuvinte ale reginei și totodată ale cărții decretează perenitatea legăturii conjugale: „Sunt din nou alături de tine, iubirea mea. Am fost mereu alături de tine”.

În pofida diversității perspectivelor, vorbitoarele împărtășesc admirația pentru iscusința eroului masculin. Constatând cum „mintea lui născocesc combinații improbabile de posibilități”, Calypso vede în el un „erou plin de resurse” și un prototip al inteligenței maleabile, în stare să depășească orice obstacol. Sedusă de „talentul Odiseu, cel care știe să privească în toate direcțiile, bărbatul polivalent, capabil să se adapteze, dar și să se implice, să-și schimbe înfățișarea în funcție

de circumstanțe”, nimfa e de părere că „nimeni nu știe să țeasă cu încurcatele ițe ale minții mai bine decât el”. Cu o „slăbiciune” mărturisită pentru Odiseu, Atena îi apreciază perseverența în rezolvarea unor situații disperate: „De fiecare dată când se cufundă, mintea lui înzestrată născocesc noi soluții ca să iasă la suprafață”. În opinia ei, acest ins „complex și poliform” care nu renunță niciodată la luptă merită cu prisosință sprijinul divin: „o, erou temerar, [...] admirându-ți tenacitatea, decid că e momentul să te ajut”. Ingeniozitatea celui dispus să țină piept tuturor primejdiilor o încântă chiar și în clipa când Odiseu caută să o amăgească: „Uimitoarea minte care a păcălit ciclopi și monarhi încearcă acum să mă fraierească și pe mine”. Convinsă că el ar „putea înșela până și un zeu”, Atena îi cere muritorului „foarte isteț, tenace și mare meșter la minciuni” să-și abandoneze obișnuitele viclesuguri și scorneli. Înainte de a urzi împreună un plan de acțiune, zeița înțelepciunii se înclină înaintea favoritului său: „Ce minte fenomenală are polivalentul Odiseu!” Când ascultă istorisirile naufragiatului, Nausicaa înțelege cum de „faima ingenioaselor sale șiretlicuri a ajuns până în Olimp”: acest „bărbat special” poate fi numit pe drept „polivalentul”, căci are „cea mai caleidoscopică minte” și este „cel mai perspicace dintre războinicii ahei”. Oaspetele feacilor și-a arătat calitățile ieșite din comun în toate încercările anevoioase prin care a trecut cu egală stăpânire de sine: „Ce minte strălucită, Odiseu! Mulți alții și-ar fi pierdut cumpătul din pricina furiei, s-ar fi lăsat conduși de instinctul orb. El nu, a fost înțelept și în acea împrejurare”. Concluzia fetei este că neobositul povestitor se dovedește „cel mai iscusit erou pe care l-au cunoscut vremurile noastre”. În fața acestui „bărbat diferit de ceilalți”, Circe se recunoaște dezarmată: „...poate ai o minte mai ageră decât cea care a născocit elixirurile”. Mai presus de curaj și dârzenie, „dincolo de eroismul și răbdarea cu care a îndurat pericole ce depășesc puterea omenească”, magiciana îi laudă însușirile intelectuale, ușurința de a se adapta oricăror condiții și cunoașterea adâncă a semenilor: „Are o minte care știe să țină piept valurilor de calamități și să prețuiască darurile sortii. Știe să-și imagineze lucrurile menite oamenilor de destinul lor, știe să intuiască probabilitățile, să prevină reacțiile sufletului uman. Știe să calculeze, să reinventeze, să elimine contratimpul”. Monstruoasele Sirene, care își ademenesc victimele cu făgăduiala de a le împlini năzuințele tainice, înțeleg că pe Odiseu e „înșetă doar de cunoaștere”. Om care „știe mai multe decât zeii cei temuți”, acest „erou cu multe chipuri” are o singură aspirație, „să știe tot ce se poate ști, să soarbă cunoștințele ca dintr-o cupă cu vin”. Înfrânte de corăbierul care s-a lăsat legat de catarg spre a le auzi glasul fără a le urma ispita, sirenele acceptă că „bărbatul cu mintea scilpitoare” le-a „păcălit cu iscusința lui” și își anunță noul cântec închinat lui, „o poveste ce va fi repetată de-a lungul secolelor: interminabila peregrinare a unui erou victorios, învins

în repetate rânduri, care s-a ridicat în tot atâtea rânduri, încăpățânat, dar umil, cu un suflet bun. Un erou a cărui inteligență poate să urzească planuri ingenioase, faimosul rege care a reușit să ne păcălească”. Fidela Penelopa își afirmă încredințarea că soțul ei este „Ultimul dintre eroi. Cel mai inventiv, cel mai inteligent”. Când Telemah îi reproșează lipsa de efuziuni față de capul familiei, regina observă atitudinea celui aflat mereu în armonie cu ea: „...răbdătorul, extraordinarul Odiseu zâmbește. El a înțeles foarte bine. Nu mă pot arunca încă în brațele lui – acum vreau să fie el cel care așteaptă; el înțelege că e doar un joc. [...] Niciunui dintre noi nu i-au plăcut niciodată lucrurile ușoare”. În virtutea trainiceii lor legături, Penelopa intuiește cum se va desfășura întâlnirea cu tatăl lui, ultimă probă a versatilității agere: „...îmi imaginez ce se va întâmpla: Odiseu se va prefăce încă o dată că este altcineva, dezvăluindu-și iscusința – nu se poate mulțumi cu un singur chip. Apoi se va arăta cu adevăratul lui chip și revederea va fi emoționantă”. Muritoare sau zeițe, partenere vremelnice sau de durată, femeile din preajma unui bărbat excepțional îi prețuiesc mai cu seamă virtuțile spiritului.

În cartea scriitoarei italiene abordarea ideologică este pregnantă, rescrierea homerică menită să pună în valoare personajele feminine ale poveștii exprimă explicit și apăsător, în toate capitolele, convingeri feministe. Primind de la mesagerul divin ordinul de a-l lăsa pe Odiseu să se întoarcă la soție, Calypso simte că „turbarea” îi „întunecă mintea” și denunță în „cuvinte furioase” misoginismul zeilor care își permit oricâte aventuri, dar nu le îngăduie aceași libertate și semenelor din ceruri: „Ce-oți avea voi, cei care sălășluiți în Olimp, de sunteți veșnic geloși pentru că noi, zeițele, ne dăruim trupul muritorilor?” Deși percepe „durerea și singurătatea cumplită” a Penelopei care „iubește un om devenit legendă”, Atena realizează că n-are cum să-i înțeleagă dependența feminină câtă vreme nu știe „ce înseamnă nevoia asta de a avea pe cineva lângă tine”: „...îmi sunt suficientă mie însămi [...] nu mi-e frică de bărbați și nici nu-i doresc. Și de aceea, pot alege să am grijă de ei fără să-mi frângă inima”. De rang înalt, prințesa Nausicaa admiră apusurile visând la iubire și căsnicie, fidelă condiției sale inferioare de femeie: „Așa suntem noi, fetele. Suntem învățate să țesem la război și să stăm la locul nostru. În timp ce frații ni se pregătesc de război și să conducă lumea, noi, fetele, așteptăm să ne găsim un soț și să-i satisfacem dorințele”. Autoritara Circe respinge categoric supremația masculină. Ea nu vede deosebirea dintre animale și marinarii extenuați „căutând ce caută toți bărbații. Mâncare. Adăpost. O femeie care să-i îngrijească”. Concede cu jumătate de glas că pe lângă „marea majoritate, care nu valorează nimic sau aproape nimic” există și „bărbați valoroși, extrem de puțini”, nu fără a nota că tuturor „le place să fie răsfățați de mâni feminine”. Vrăjitoarea se arată dispusă să coabiteze doar cu Odiseu cel „atât de înțelept,

încât a înțeles că femeile” asemenea ei „nu se încurcă cu jumătăți de măsură: fie sunt dușmani, fie aliați”. Ea își explică pe larg atitudinea fermă, graba de a prelua inițiativa în fața unor potențiali agresori: „Pe bărbații care acostează aici mai întâi îi ademenesc, apoi îi pedepsesc [...] Este singurul mod de a-i împiedica să mă domine. Dacă nu mi-aș folosi talentele magice, ei ar profita de mine, așa cum se întâmplă de fapt cu femeile din orice colț al lumii”. Sentința generală „în epoca noastră, ce va fi în viitor numită «antică», de la femei se așteaptă doar să procreze, să se dedice familiei sau să satisfacă dorințele bărbaților” îi susține soluția personală: „...singura cale de a scăpa de astfel de îngrădiri este să pun stăpânire pe oricine se apropie de mine și să-l fac să devină inofensiv”. Din postura ei precară, sclava Eurycleia privește întâlnirea dintre neexperimentatul Telemah și iscusita Penelopa drept dovadă nerecunoscută a preeminenței feminine în orânduirea treburilor casnice ori ale cetății: „Bărbații dau ordine femeilor, așa spun regulile nescrise ale străbunilor. Trebuie să arate că sunt puternici și să ne îndrume, chiar și atunci când știu foarte bine că noi suntem steaua lor polară”. Servitoarea e în măsură să clarifice slăbiciunea poziției în care se află stăpâna înconjurată de bărbați avizi în lipsa soțului: „Nu doar așteptarea a sleit-o. Ci și umilintele repetate ale pețitorilor, de care nu a putut scăpa. Și fragilitatea rolului ei la palat – tradițiile seculare nu sunt favorabile femeilor”. După ce-i spune falsului milog că i-a sărit în ochi asemănarea lui cu Odiseu, agera Eurycleia se întrebă dacă nu cumva „a vorbit prea mult” și se raliază opiniei general admise: „N-ar trebui ca o femeie să depășească anumite limite”. Penelopa acuză și ea discriminarea de gen când își motivează purtarea defensivă și precaută în fața pețitorilor insistenți: „Le-am îndurat răbdătoare prezența, pentru că nu e înțelept ca o femeie să înfrunte atâția bărbați – m-ar fi luat cu forța. Am jucat abil ani la rând, amânând, țesând, destrămând, uneori zâmbind, alteori făgăduind”. După ce califică strădania de a conserva tronul soțului și moștenirea fiului drept luptă „cu unghiile și cu dinții – cei ai minții”, ea lămurește tenacitatea femeiască: „Am făcut-o cu hotărârea celei care știe că în joc este puterea, domnia unei insule, visul unei iubiri, soliditatea unei familii. Cât privește soliditatea, am construit-o în mare parte singură, așa cum, nouă, femeilor, ni se întâmplă adesea”. Locul ei la curte depinde de aptitudinea de a păstra justa cale de mijloc între temporizare și acțiune: „Am căutat un echilibru între compromisul înțelept și furia acumulată în pântec din pricina numeroaselor concesiuni pe care am fost obligată să le fac”. Prezența băiatului plin de prejudecăți nu o ajută prea mult, regina Itacai bizuindu-se în primul rând pe propria rezistență într-un mediu ostil: „Chiar dacă Telemah uneori se îndoiește de mine, împăcat cu ideea că femeile sunt influențabile și nestatornice, eu îmi cunosc fermitatea”. După revenirea pe furis a lui Odiseu, fiul caută să-și impună voința

asupra mamei trimițând-o departe de întrecerea cu arcul, emancipare admisă de ea spre a păstra coeziunea familiei: „...așa e datina aici la noi: urmașul de sex bărbătesc, chiar dacă abia i-a mijit barba, are dreptul și datoria să comande asupra mamei și surorilor lui [...] Nu pot să nu mă supun”. Ulterior, după ce Odiseu își declară numele, băiatul care „nu știe să tacă nici măcar în momentele cruciale” își ceartă mama pentru reținere: „Vrea să fie bărbat și o face muștrându-mă: Mamă, ai o piatră în loc de inimă?” Penelopa nu-i mai primește însă autoritarismul fără teme: „De data asta nu pot să accept și, cu toată dragostea infinită pe care i-o port, îi închid gura: Fiule, nu-ți face griji pentru cum mă port cu tatăl tău. Știm să ne înțelegem prin semne ascunse celorlalți”. Departajarea netă din societatea tradițională obligă femeile la folosirea unui arsenal secret spre a-și atinge țelurile legitime.

Alăturarea pasajelor corespunzătoare din scrierea modernă și din poemul antic evidențiază în mai multe cazuri distanța ideologică. În funcție de narator, prima întâlnire dintre Circe și Odiseu capătă semnificație diferită. În roman, vrăjitoarea pune în evidență felul cum și-a înșelat atacatorul simulând obediența: „Vizitatorul scoate sabia din teaca ținută de-a lungul coapsei și se aruncă asupra mea ca și cum ar vrea să mă omoare, dar eu sunt isteată, știu că bărbaților le place să ne vadă supuse. Așa că mă prefac că mi-e frică de el și plâng și cad la picioarele lui, îmbrățișându-i genunchii și dezmierdându-l cu vorbe dulci”. În epopee, eroul subliniază tocmai forța masculină și docilitatea femeiască: „Eu trag din teacă sabia și tabără/ Asupra-i ca și când aş vrea s-o spulber./ Ea țipă tare, aleargă și-mi cuprinde/ Genunchii și cu vaiet cuvântează” (*Odiseea*, X, traducere de George Murnu). Tot astfel, în relatarea Penelopei, episodul în care Telemah îi cere mamei să plece pe durata probei cu arcul e transpus în roman drept consimțire înțeleaptă a femeii dornice să evite impresia unei falii familiale: „Nu știu de ce Telemah, care până de curând alerga ca un copil să stea pe genunchii mei, tot vrea să demonstreze că e bărbat, uneori în dauna mea. [...] Așa că mă trimite în camerele mele, să mă așez la războiul de țesut. Nu pot să nu mă supun. Nu vreau

ca ceilalți să vadă vreo fisură în familia mea. Deci urc și mă dedic singurului lucru pe care pot să-l fac într-o asemenea împrejurare: spionatul de sus, din spatele unei perdele”. În schimb, Homer prezintă retragerea Penelopei ca recunoaștere admirativă a maturității fiului: „Uimită ea se-napoie la dânsa./ Luase-aminte cu ce rost vorbe/ Băiatul ei” (*Odiseea*, XXI). E drept, uneori tezele feministe își găsesc neașteptat suport în timpuri de mult apuse. Revolta lui Calypso că zeii neglijează dreptul partenerelor cerești de a se bucura de aventurile la care ei se dedau tot timpul („...sunteți veșnic geloși pentru că noi, zeițele, ne dăruim trupul muritorilor [...] sunteți niște invidioși”) reia argumentul formulat în cântul al V-lea din epopee: „Ah, cruzi sunteți, pizmași fără potrivă,/ Voi, zeilor ce nu lăsați din pizmă/ Pe zâne de a-și lua de soț pe-oricare/ Bărbat și-l pot alege din iubire!” O teorie feminista cu privire la libertatea sexuală neîngrădită își găsește insolita premisă încă din lumea clasică.

În notele finale, Marilù Oliva evidențiază asemănarea între cartea sa și opera elină precum și faptul că „marea forță a *Odiseii* este capacitatea sa de a se oglindi în prezent”. Adresat unui „cititor curios și atent”, romanul vizează un public similar celui antic: „Nu văd prea multe diferențe între auditoriul rapsozilor din vremurile străvechi și cititorul de astăzi, care, în ciuda faptului că știe povestea, așteaptă să fie surprins”. Potrivit autoarei, „foarte contemporan este și Odiseu, care știe să se reinventeze, să se ascundă și apoi să-și facă apariția în numele unei justiții” umane. Protagonistul care „nu-și pierde niciodată speranța” improvizează întruna și astfel „ne învață că smerenia este primul pas spre civilizație”. El „cade și se ridică” în orice împrejurare „cu multă demnitate”, înșală „din prudență sau necesitate” iar nu doar „de dragul de a înșela”, „naufragiază și supraviețuiește valurilor mării, la fel noi cum ținem piept valurilor vieții cotidiene” pe un traseu în care „ne pierdem, dar reușim mereu să ne întoarcem la câte ceva”. În fața unui personaj polimorf de o dibăcie legendară dar mereu actuală „fiecare va decide ce să regăsească în Odiseu: efigia de neșters a unui supererou sau poate chiar o frântură – eventual invincibilă – din sine”.

Bibliography

- Ciocârlie, Alexandra. “Rescrieri feminine ale Odiseei (1) Margaret Atwood, Penelopiada.” *Transilvania*, no. 9 (2022).
- Ciocârlie, Alexandra. “Rescrieri feminine ale Odiseei (2): Madeline Miller, Circe.” *Transilvania*, no. 3 (2023).
- Entanaclaz, Agathe. *Les Métamorphoses d’Ulysse. Réécritures de l’Odyssée* [The Metamorphoses of Ulysses. Rewrites of the *Odyssey*]. Paris: Flammarion, 2003.
- Genette, Gérard. *Palimpsestes. La littérature au second degré* [Palimpsests. Literature in the Second Degree]. Paris: Seuil, 1982.
- Homer. *Odiseea* [The *Odyssey*]. Translated by George Murnu. Bucharest: Univers, 1971.
- Katz, Marilyn A. *Penelope’s renown. Meaning and indeterminacy in the Odyssey*. Princeton: Princeton University Press, 1991.
- Oliva, Marilù. *Odiseea povestită de Penelopa, Circe, Calypso și ceilalți* [The *Odyssey* told by Penelope, Circe, Calypso and the Others]. Translated by Beatrice Baciu. Bucharest: Trei, 2020.
- Pucci, Pietro. *Odysseus Polytropsos: Intertextual Readings in the Odyssey and the Iliad*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1987.